

บทที่ 11 วัยเรียน

วัยเรียนหรือวัยเด็กตอนกลาง แบ่งได้ 2 ระยะ คือ ระยะตอนต้นอายุระหว่าง 6-9 ปี ระยะตอนปลายอายุระหว่าง 10-12 ปี ตามปกติเด็กจะเจริญเติบโตแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้น ๆ แต่ก็ยึดถือการแบ่งอายุและระดับการเจริญเติบโตตามทฤษฎี และการศึกษาค้นคว้าทดลองเป็นหลัก เพื่อความสะดวกในการศึกษา การพัฒนาของเด็ก

ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ปี พ.ศ. 2520 กำหนดบังคับเรียนเริ่มตั้งแต่อายุย่างเข้า 6-11 ปีขึ้นไป ต้องเข้าเรียนระดับประถมศึกษา เด็กวัยนี้ยังต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ในโรงเรียนและเข้าสังคมกับเพื่อนฝูงได้ จึงเป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ต่อไป

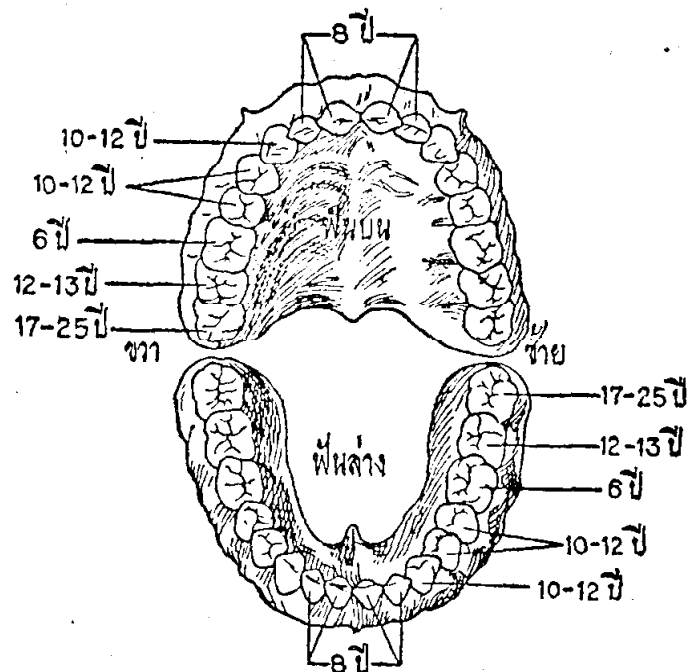
การพัฒนาการแบ่งได้เป็น

1. **การพัฒนาการด้านร่างกาย** การพัฒนาการด้านร่างกายของเด็กวัยนี้ แตกต่างกับวัยก่อนเรียน เพราะด้านร่างกายเจริญเติบโตจะช้าลงเห็นไม่ชัดเหมือนวัยก่อนเรียน หรือวัยเด็กเล็ก การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ การเจริญจะเริ่มด้านสูงมากกว่าด้านกว้าง คือ ลำตัว แขน ขายาวออก รูปร่างก็เปลี่ยนแปลง แก้มเริ่มกางออก จมูกเป็นสัน เห็นได้ชัดเจน ปอด หลอดลม ระบบหมุนเวียนของโลหิตและระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ ภาวะอาหาร ลำไส้ เหล่านี้ก็เริ่มเจริญเกือบเต็มที่ แต่หัวใจเจริญช้ากว่าอวัยวะดังกล่าวข้างต้น

ในระหว่างนี้ระหว่างอายุ 11-15 ปี เด็กชายจะมีความสูงโดยเฉลี่ย 107-129 เซนติเมตร เด็กหญิงสูงโดยเฉลี่ย 107-131 เซนติเมตร แต่จะพบว่า เด็กชายมีความสูงกว่าเด็กหญิง ในระหว่างอายุ 6-10 ปี ส่วนน้ำหนักตัวเด็กชายจะมากกว่าเด็กหญิง ในระยะนี้ ขาเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เห็นว่าเด็กสูงชันมาก เด็กผู้ชายจะมีลักษณะแข็งแรง ส่วนเด็กผู้หญิงมีลักษณะนุ่มนวลแบบหญิงสาว

ฟันน้ำนมจะเริ่มหักเมื่ออายุประมาณ 6 ปี ฟันแท้จะขึ้นมาแทนที่จนครบ เมื่ออายุประมาณ 12 ปี ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับการรักษาฟัน และการบริโภคอาหารของเด็กแต่ละคนด้วย ฟันแท้ซี่แรก

ไม่ใช่ฟันหน้าเหมือนฟันน้ำนม แต่เป็นฟันกรามซี่นอก (New Molar) ในเด็กหญิงจะมีฟันแท้ขึ้นก่อนเด็กชาย

แสดงระยะเวลาขึ้นของฟันแท้

(ทวีริสมี ธนาคม, 2525 : 165)

ในระยษนี้กล้ำมเนื้อใหญ่ ๆ จะทำงานได้ดีกว่ากล้ำมเนื้อเล็ก ๆ เช่น นิ้วเล็ก ๆ หัวแม่มือ ดังนั้น การเขียนหนังสือหรือวาดภาพจะใช้กล้ำมเนื้อเป็นหลัก ความคิดจะไปก่อนการเขียน

ข้อต่อต่าง ๆ เคลื่อนไหวได้ดีมากขึ้น ดังนั้น เด็กวัยนี้จึงว่องไว ไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบเล่นสิ่งของชนิดที่เคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว ชอบออกกำลังกาย ปีนป่าย กระโดด ต่อสู้ การวาดรูป ต่อภาพ ตัดต่อ เกมต่อแต้ม หนังสือ เสี่ยงธรรมชาติ โดยเฉพาะชอบเล่นเป็นหมู่

สายตายังไม่เจริญเต็มที่ ยังมองเห็นไกลมากกว่าใกล้ ทำงานที่ละเอียดยังไม่ได้ดี วัยนี้จึงไม่สมควรอ่านหนังสือมาก ใช้รูปภาพ แผนภูมิ ช่วยในการเรียนจะดีกว่าการอ่านหนังสือตัวเล็ก ๆ การเคลื่อนไหวของตายังไม่ประสานกันดีพอ ในระหว่างอายุ 8-10 ปี สายตาจะเจริญเต็มที่

การพัฒนาด้านร่างกายในระยษนี้ จึงจำเป็นที่บิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเกี่ยวข้องกับเด็ก ควรได้จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การพัฒนาการด้านนี้ โดยเฉพาะเรื่องอาหาร การพักผ่อน

การนอนหลับ การเล่นในร่มหรือการออกกำลังกายกลางแจ้ง การป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ เป็นต้น

2. การพัฒนาการด้านอารมณ์ เด็กวัยนี้ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ คือ ระยะเวลา 6 ปี เพราะเด็กเคยได้รับความอบอุ่นความรักทะนุถนอมจากพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูให้มีความสุขสบายทุกอย่าง แต่พอระยะนี้ เด็กต้องเข้าโรงเรียน เริ่มมีความรู้สึกตนเองต้องประสบกับหมู่คนแปลก ๆ เพื่อนฝูงใหม่ ๆ ต้องออกไปสู่สังคมใหม่ ตนเองจะได้รับความเอาใจใส่ดูแล อบอุ่นเหมือนระยะวัยก่อนเรียนหรือไม่ ดังนั้น เด็กก็จะเห็นว่า ครูมีความสำคัญรองจากพ่อแม่มาก เพราะได้ใกล้ชิดกับครู สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ แสดงออกเรียกร้องความสนใจ อารมณ์อ่อนไหวต่อความต้องการของพ่อแม่ ครู บางครั้งต่อต้าน เอะอะ โต้เถียง ท้อถอยง่าย ถ้ามีน้องก็จะมี การอิจฉาริษยาแก่งแย่ง ต้องการให้พ่อแม่ ครู หรือเพื่อนชมเชย เมื่อทำสิ่งใดแล้วคิดว่าดีเสมอไป เมื่ออยู่บ้านจะทำคนเป็นเด็กงอแง แต่ไปโรงเรียนจะแสดงตนว่าโตแล้ว เมื่อโกรธจะลงมือลงเท้า จะเล็กกลัวในสิ่งที่ไม่ดีตัวคน แต่มากกลัวสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ได้ เช่น กลัวขาดเพื่อน กลัวพ่อแม่ไม่รัก กลัวว่าเหว่ กลัวความอดอยาก กลัวเรียนไม่ดี

3. การพัฒนาการด้านสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลในครอบครัว พ่อแม่ พี่น้อง ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา และทุก ๆ คนในครอบครัว ซึ่งเป็นสังคมภายในครอบครัว รวมทั้งความสัมพันธ์กับโรงเรียนซึ่งเป็นสังคมใหม่ และบุคคลในโรงเรียน ได้แก่ ครูบาอาจารย์ เพื่อนนักเรียน และระหว่างที่เดินทางไปโรงเรียน เด็กอาจได้พบบุคคลอาชีพต่าง ๆ ตามทางไปโรงเรียน ซึ่งนอกเหนือจากอาชีพของพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัว สิ่งเหล่านี้เป็นสังคมใหม่และกว้างขวางมากสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ได้ ซึ่งเด็กจะปรับตัวได้ดีขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ตั้งแต่ระหว่างวัย 3-5 ปี วัยก่อนเรียนต้องหาทางส่งเสริมเด็กให้รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น เล่นกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุขและราบรื่น จะเห็นว่า การที่เด็กเข้าโรงเรียนมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญงอกงามมีประสบการณ์อย่างกว้างขวาง

เด็กต้องฝึกตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน รู้จักรักหมู่คณะ ไม่เอาเปรียบเพื่อนรับผิดชอบในการงานที่ครูมอบหมายให้ เมื่อเริ่มมาโรงเรียนวันแรกเด็กจะมีอาการหงุดหงิดงอแง พ่อแม่หรือคนใดคนหนึ่งควรมาส่งและต้องคอยจนกว่าจะเข้าชั้นเรียน พอถึงเวลาต้องรับมารับกลับตามเวลา อย่าให้เด็กคอยจะเกิดการน้อยใจว่าถูกทอดทิ้ง เด็กที่ถูกอบรมและเตรียมพร้อม

ตั้งแต่วัยก่อนเข้าเรียนจะไม่มีปัญหาในการเข้าเรียนระยะนี้ เพราะฉะนั้น ครูต้องจัดสภาพแวดล้อมให้ดึงดูดใจเด็ก ให้ความรัก ความอบอุ่น ช่วยแก้ปัญหาด่าง ๆ แก่เด็ก ไม่เข้มงวดหรือดุหรือต้อย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะครูจะมีความสำคัญมากต่อเด็กวัยนี้ เด็กจะปรับตัวได้หลังจาก 2-4 สัปดาห์แรกแล้ว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเด็กและการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่วัยก่อนเรียน เมื่อเด็กปรับตัวได้ คุณเคยต่อสถานที่และครูบาอาจารย์ เพื่อนฝูง เด็กก็จะมาโรงเรียนด้วยความภาคภูมิใจ กระตือรือร้น หน้าตาเบิกบาน ยิ้มแย้มแจ่มใส รับผิดชอบในการบ้าน และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูมอบหมายให้ รักษาความสะอาดห้องเรียนและโรงเรียน ควบคุมอารมณ์ได้ รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน พบว่าเด็กวัยนี้ชอบคำแนะนำมากกว่าเป็นคำสั่ง ในวัยนี้เด็กก็ยังรักบ้านที่ให้ความสุข ความปลอดภัยแก่ตน เป็นแหล่งที่จัดให้เด็กมีประสบการณ์ในการเข้ากลุ่มเพื่อน ถึงแม้ว่าจะมีการทะเลาะเบาะแว้งกันบ้างก็พยายามให้อภัยซึ่งกันและกันได้

ความอยากรู้อยากเห็นในระยะนี้มีมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการค้นหาด้วยตนเอง ไม่ค่อยซักถามเหมือนวัยเด็กก่อนเข้าโรงเรียน จะมีความพอใจมากเมื่อตนเองได้พบและประสบความสำเร็จ เด็กวัยนี้ต้องการและใฝ่ฝันความสำเร็จในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่เหมือนหรือคล้ายการกระทำในวัยผู้ใหญ่ (Elkind, 1974) เด็กต้องการหาความรู้ ความชำนาญ ความสำเร็จและมีทัศนคติที่ดีต่อผลงานของตนเองที่ได้รับคำชมเชย

การเพิ่มทักษะและการต้องการมีความสามารถในสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น เด็กวัยนี้หลังอายุ 6 ปีแล้ว อยู่ระหว่าง 7-10 ปี เริ่มมีวุฒิภาวะทางร่างกาย จิตใจ และทักษะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของอวัยวะในการทำงานให้ประสานกันได้ดี รวมเล่นรวมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อนฝูงได้ในระยะเวลาานานกว่าวัยเด็ก ทำให้มีอารมณ์เบิกบานแจ่มใส ทั้งเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายสามารถปรับตัวเข้ากับโรงเรียนและหมู่เพื่อนฝูงได้

เด็กวัย 7-10 ปี เริ่มอ่านหนังสือได้คล่อง เข้าใจตนเอง รู้จักยับยั้งใจตนเองไม่แสดงอารมณ์เมื่อโกรธ ควบคุมอารมณ์ได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ยกย่องเพื่อนเพศเดียวกัน ชอบวิพากษ์วิจารณ์ครู เวลาอยู่ในกลุ่มเพื่อน เด็กผู้หญิงจะเริ่มอายุ ทั้งสองเพศจะมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนฝูง ให้ความช่วยเหลือทุกวัย รักหมู่คณะ ดังนั้น ถ้าเด็กที่มีการพัฒนาการด้านอารมณ์ดังกล่าวแล้ว เด็กก็เป็นผู้ที่มีการพัฒนาการด้านอารมณ์ด้วย ในทางตรงข้าม ถ้าเด็กยังไม่ดีขึ้น ปรับตัวไม่ได้ การพัฒนาการด้านอารมณ์ยังไม่พัฒนาการเท่าที่ควร

หน้าที่ของบิดามารดา ผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด และครู อาจารย์

การพัฒนาด้านอารมณ์มีบิดามารดา ครูอาจารย์ต้องยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กกระทำไม่ขัดขวาง ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก แต่ไม่ร่วนวายไปทุกสิ่งทุกอย่างจนเกินไป จะทำให้เด็กเกิดการเบื่อหน่าย ในทางตรงข้ามเมื่อบิดามารดาไม่ให้สิ่งดังกล่าวแล้ว เด็กจะมีนิสัยต้องพึ่งผู้อื่นตลอดเวลา ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ก้าวร้าว เอาแต่ใจตนเอง ขาดความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย เด็กจะหาสิ่งอื่นมาชดเชยต่อความรู้สึกที่ขาดไป ซึ่งสิ่งนั้นอาจไม่ถูกต้องจะเกิดปัญหาแก่เด็กในอนาคต

Williams and Smith (1974) ได้กล่าวไว้ 5 ประการ ในการคบเพื่อนของเด็กวัยนี้ เพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

1. เด็กจะคบกันในเฉพาะเพื่อนสนิทกันในกลุ่ม จะมีเพียง 3-4 คน เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนในกลุ่มนี้ เรียนรู้ถึงการเข้าสังคมและการรู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน การรู้จักรับของผู้อื่นและรู้จักให้ตอบ ไม่มีความลับซึ่งกันและกัน สะสมสะสม เกรี้ยว และก้อนหิน และอื่น ๆ ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพพอเพียงและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน พ่อแม่และครูควรให้เด็กคิดค้นกฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ขึ้นเอง ได้รู้จักตัดสินใจปัญหาด้วยตนเอง เด็กจะเกิดความพอใจที่ตนเองมีส่วนร่วมได้ทำ ได้คิดสิ่งใดขึ้นมา

2. ทดสอบนิสัยและพฤติกรรม วัยนี้เริ่มมีการลองใจกันในกลุ่มเพื่อน โดยการเรียกชื่อกันตามพฤติกรรมที่แสดงออกของเพื่อน เช่น ชี้เย หน้าโง่ แมวซุกซน หรือโง่งว เหล่านี้เป็นต้น ต้องการทำทุกอย่างเพื่อให้เท่าเทียมผู้ใหญ่ เป็นเหตุผลให้เด็กได้แสดงพฤติกรรม 2 ชนิด คือ บางครั้งทำตัวเป็นเด็ก บางครั้งก็แสดงเป็นผู้ใหญ่ จัดห้องและลิ้นชักของตนเองตามแบบฉบับที่ตนต้องการและถือว่าเป็นการประณีตมาก มีความพอใจในการจัดแบบนั้น ชอบเสื้อผ้าตามฉบับแบบซัดตาผู้ใหญ่ บางครั้งผู้ใหญ่ต้องยอมรับสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ และเข้าใจเด็กในวัยนี้

3. มีความคิดต่อเนื่อง เด็กเริ่มมีความคิดต่อเนื่อง ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนและความจริงต่าง ๆ มากกว่ายอมรับความเห็นของพ่อแม่ เด็กจะมีความคิดแตกต่างกันในด้านภูมิหลัง เด็กยอมรับความเห็นของเพื่อนเช่นเดียวกับความคิดของครู การเรียนช่วยให้เด็กได้ใช้ในการตัดสินใจ ยอมรับสิ่งต่าง ๆ หรือความคิดเห็นต่าง ๆ ของกลุ่มได้

4. ภูมิปัญญาและตรรกวิทยาเป็นขั้นตอน ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ถึงชีวิต และสามารถช่วยให้มีการแสดงพฤติกรรมตามแบบแผน นำภูมิปัญญาไปใช้ในการเล่นเกม การเข้าสังคม เด็กเริ่มมีความคิดว่า อย่าทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายมากกว่าควรทำในสิ่งที่ผิด เช่น การโกง การใช้เล่ห์เหลี่ยมต่าง ๆ เหล่านี้เด็กจะไม่ทำ การกระทำเหล่านี้ เด็กเริ่มมีสิ่งที่ยึดถือของตัวเองหรือรหัสของตัวเอง ไม่ทำละเมิดสิ่งนั้น ๆ ซึ่งเด็กมีจุดประสงค์ ดังนี้

1. ก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาให้มีประโยชน์แก่สมาชิกทุกคน สอนให้สมาชิกในกลุ่มมีคุณค่าในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. ฝึกกระทำหรือแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยความพึงพอใจ
3. กระตุ้นเตือนมวลชนสมาชิกให้กระทำความคิด
4. กระตุ้นให้ทุกคนในกลุ่มยึดถือสิ่งที่เป็นรหัสประจำกลุ่ม
5. การเลียนแบบบทบาททางเพศ เด็กจะเลียนแบบพ่อแม่ เด็กหญิงหรือชาย จะแสดงตนแบบที่พ่อแม่กระทำ เช่น เด็กชายจะแสดงความแข็งแกร่งต่าง เกรี้ยวกราดเป็นผู้นำแก่เด็กหญิง และการกระทำนี้จะต่อเนื่องไปจนวัยผู้ใหญ่

การเข้ากลุ่ม

อายุ 8 ปี การเข้ากลุ่มหรือการเล่น จะเล่นในระหว่างวัยเดียวกัน

อายุ 9-10 ปี ในระยะนี้ เด็กรักหมู่คณะ รักห้องเรียน รู้จักรักษาความสะอาด แต่งห้องเรียนให้สวยงาม เริ่มรู้จักตั้งเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มประมาณ 3-4 คน ไม่ใหญ่นัก ทั้งนี้ทางโรงเรียนควรได้จัดกิจกรรมให้เป็นรูปชมรมกันและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ผู้บำเพ็ญประโยชน์ เนตรนารี ลูกเสือ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมผู้บริโภครักษ์ กิจกรรมการประกอบอาหารและอื่น ๆ อีก ช่วยส่งเสริมให้เด็กรักหมู่คณะมากขึ้น

อายุ 10-11 ปี เป็นวัยที่อ่านอนสอนง่าย เป็นเด็กดีของโรงเรียน ชีวิตดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่มีสิ่งใดที่ขัดขวาง เริ่มมีความคิดละเอียดหรือมองโลกในแง่ดีขึ้น มีเหตุผล

อายุ 10-12 ปี เด็กจะเริ่มเล่นกับเพศเดียวกัน เข้ากับเพื่อนต่างเพศไม่ได้ ความผูกพันกับพ่อแม่และครูจะน้อยลง เริ่มผูกพันกับเพื่อนหรือกลุ่ม

การเข้าร่วมกลุ่มเพื่อนระยะนี้ เป็นระยะลอง ถ้าเข้ากลุ่มบุคคลในกลุ่มยอมรับและให้ความสำคัญ การเข้ากลุ่มก็ดำเนินไปด้วยดี แต่ถ้าเกิดการขัดแย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะเกิดการถอยหนี (withdraw) แล้วลองใหม่อีกซึ่งเป็นระยะลองผิดลองถูกอยู่ บางคนไม่ถอยหนี แต่เด็กเกิดการเคล็ดไม่ยอมเข้ากลุ่มอีก กลายเป็นคนที่มีปัญหา ชอบเก็บตัวเพราะเข้าเพื่อนฝูงไม่ได้ อาจเนื่องมาจากคุณลักษณะประจำตัว และความเป็นอยู่ของครอบครัว เช่น ฐานะรวยเกินไป หรือจนเกินไป ก็ปรับตัวเข้ากับกลุ่มลำบาก ทำให้มีปัญหาไปจนเติบโตต่อไปในอนาคต

ดังนั้น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และโรงเรียนก็มีส่วนช่วยในการที่จะพัฒนาการบุคลิกภาพในทุก ๆ ด้านของเด็กวัยเรียนนี้เป็นอย่างมากและสำคัญที่สุด

แรงเสริม (Reinforcement) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการโต้ตอบต่อพฤติกรรมของผู้อื่นหรือฝ่ายตรงข้าม ซึ่งอาจเกิดขึ้นเองหรือเกิดจากเด็ก ซึ่งเด็กเป็นผู้ทำโดยการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้

พ่อแม่ ต้องเรียนรู้การตอบสนองพฤติกรรมของเด็กในวัยนี้ เพื่อเป็นแรงเสริมหรือแก้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กที่จะเกิดขึ้น ซึ่งแรงเสริมนี้แบ่งได้หลายทาง เช่น การลงโทษ การเยินยอ การชมเชย หรือการให้รางวัล เหล่านี้เป็นต้น แรงเสริมนี้ต้องใช้ให้เหมาะสมกับวัยและขั้นการพัฒนาการของเด็ก

แรงเสริมนี้มีอยู่ในทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ต้องได้รับแรงเสริมจากสังคมทุกคนซึ่งเป็นส่วนช่วยสนับสนุนบุคลิกภาพ ถ้าไม่ได้รับแรงเสริมเลยหรือได้รับเล็กน้อย จะกลายเป็นคนที่มีความทุกข์อยู่ในใจตลอดเวลา ไม่สดชื่นเบิกบาน เก็บกดความรู้สึกไว้ตลอดเวลา เช่น ภริยาเป็นคนเจ้าระเบียบ จุกจิก สามีเกิดความรู้สึกว่าความทุกข์ที่กลับจากทำงานจะต้องอาบน้ำก่อนนั่งพักผ่อน หรือต้องแต่งตัวเรียบร้อยก่อนรับประทานข้าวเย็นทุกครั้งทุกวัน สามีเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายแต่ก็แสดงออกโดยการเงิบและทำตามทุกอย่างจนกระทั่งทนไม่ไหว ก็หาทางไปสังสรรค์กับเพื่อนทุกวัน บางวันกลับบ้าน บางวันไม่กลับบ้าน เช่นนี้แสดงว่าภริยาเป็นผู้ฝึกให้สามีเป็นเช่นนั้น โดยภริยาไม่รู้ตัวตนเองทำให้เกิดแรงเสริมนี้ เป็นการเกิดโดยบังเอิญ หรือว่าในครอบครัวลูกหลายคนทะเลาะกันทุกเข้าก่อนไปโรงเรียน ทำให้พ่อแม่เบื่อระอา เหนื่อยหน่าย ก็ทำให้เกิดอารมณ์รุนแรง โดยการตะโกนด้วยเสียงดัง ลูกก็หยุดทะเลาะกันได้ เช่นนี้ลูกเป็นคนฝึกให้พ่อแม่เป็นเช่นนั้น

แรงเสริมโดยการให้รางวัล เช่น พ่อแม่ บอกลูกว่าถ้าสอบได้ที่ 1 จะให้รางวัล นาฬิการาคาแพง 1 เรือน ลูกก็มีความพยายามเพื่อต้องการของรางวัล เมื่อลูกสอบได้ที่ 1 ก็ได้รางวัลจากพ่อแม่ด้วยความตั้งใจ เป็นแรงเสริมที่ทำให้เกิดพฤติกรรมดี แต่เป็นแรงเสริมที่ต้องใช้เวลานานในการคอยจนสอบได้ที่ 1 หรือเป็นแรงเสริมที่ยาวนานมาก ดังนั้น แรงเสริมควรจะ ได้ทำเป็นขั้นย่อย ๆ ระยะเวลาสั้น ๆ ก่อน แล้วจึงยืดระยะเวลาให้ยาวออกไป

หลักการใช้แรงเสริม มีดังนี้

1. ใช้เพื่อจะให้พฤติกรรมนั้นมีต่อไป เช่น การชมเชย การให้รางวัล
2. ไม่ใช้แรงเสริม เมื่อไม่ต้องการพฤติกรรมนั้น เช่น การรีบร้อนช่วยเด็กในการจัดเสื้อผ้าหรือแต่งตัวให้เด็กเช้า ๆ ก่อนไปโรงเรียน (เด็กอยู่ในภาวะทำอะไรได้ แต่ผู้ใหญ่รีบร้อนจึงต้องทำให้ก่อน) เป็นแรงเสริมที่ทำให้เด็กเคยชิน ถ้าแม่รีบก็จะมาปฏิบัติเช่นนี้ให้ทุกวัน เป็นต้น
3. ใช้แรงเสริมทันที หลังแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ หลังจากนั้นประมาณ 2 นาที ถ้าปล่อยนานถึง 5 นาที คำขอใจ ชมเชย จะไม่มีความหมาย เด็กเลิกคอยไม่ได้
4. พฤติกรรมที่ควรและต้องการมิใช่เกิดขึ้นเพียงแต่แม่ต้องการและสิ้นสุดพฤติกรรมนั้น ๆ ควรให้เกิดขึ้นเพราะการใช้แรงเสริม ทำให้เป็นหนทางที่ทำให้เกิดการเรียนรู้
5. ใช้แรงเสริมบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในเด็กจะรู้และเข้าใจว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นที่ ถูกใจของพ่อแม่ เป็นต้น

4. การพัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง การบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ของแต่ละบุคคล คนที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้หรือเข้ากับสังคมได้ดี ก็แสดงว่ามีการพัฒนาด้านสติปัญญาดี การพัฒนาทางสังคมและการพัฒนาทางด้านสติปัญญา มีอิทธิพลส่งเสริมซึ่งกันและกัน การที่เด็กใช้สมองในการคิด การกระทำหลาย ๆ อย่างติดต่อกันตลอดเวลา ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เพิ่มพูนสติปัญญาเป็นการพัฒนาการด้านสติปัญญาตามวัยที่เจริญเติบโต เด็กวัยนี้มีพัฒนาการด้านสติปัญญากว้างขวางมากกว่าวัยก่อนเรียน

4.1 สิ่งช่วยในการพัฒนาการด้านสติปัญญา

4.1.1 แรงจูงใจ (Motivation) สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญเพราะเด็กมีความปรารถนาให้เป็นที่รักใคร่ของสังคม ต้องการให้เป็นที่ยอมรับ ต้องการแสดงออกในด้านความสามารถ ต้องการมีของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เด็กพยายามปรับปรุงตนเอง เพื่อบรรลุจุดประสงค์ที่ตนได้วางไว้

4.1.2 สิ่งเร้าใจ (Stimulation) หรือสิ่งที่กระตุ้นให้เด็กได้มีส่วนเรียนรู้ มีประสบการณ์ใหม่ มีความต้องการ มีความพร้อมที่จะกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

4.1.3 กิจกรรม (Activities) เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำโครงการ และทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ได้พบข้อบกพร่อง พบปัญหาด้วยตนเอง และหาทางแก้ปัญหานั้น ๆ หรือปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือบรรลุโครงการนั้น ๆ ในโอกาสต่อไป

อายุ 6 ปี ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการสัมผัส ชอบหาทางแก้ปัญหาค้นหาตนเอง สนใจธรรมชาติทุกอย่าง มีระยะความสนใจสั้น สนใจประกอบกิจกรรมต่าง ๆ กระตือรือร้นในระยะแรก ถ้ายังไม่สำเร็จบางครั้งก็เลิก ความอยากรู้อยากเห็นมีมากขึ้น ชอบซักถาม สนใจสิ่งแปลก ๆ สนใจสัตว์เลี้ยง สนใจหนังสือแบบนิยายเรื่อง นางฟ้า และนิทาน เพลง โคลง ชอบระบายสี ชอบเล่นใช้กำลัง การอ่าน ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน เด็กฉลาดชอบหนังสือเกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัย วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ชีวประวัติ เข้าใจสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ตัวเลข ตัวหนังสือ

อายุ 7 ปี พัฒนาการด้านภาษาเจริญรวดเร็ว รู้ศัพท์ใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ใช้ภาษาสแลง สามารถใช้ภาษาที่สอดคล้องกับอารมณ์ แสดงออกในลักษณะต่าง ๆ มีความสนใจอยากรู้อยากเห็น ช่างสังเกต จำคำบอกเล่าต่าง ๆ ได้ สนใจอยากทำกิจกรรมให้สำเร็จแต่ยังอยู่ในระยะสั้น มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เขียนรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนได้ เข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ วาดสิ่งของต่าง ๆ ในบ้านได้ วาดสมาชิกในครอบครัวได้ถูกต้อง เล่าเรื่องประกอบรูปภาพได้ เริ่มมีความเข้าใจสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ ความคิดใฝ่ฝันชอบสมมติสร้างคนหรือสัตว์ในความคิดของตน เข้าใจกาลเวลา ฤดูกาล ระยะทางได้ดีขึ้น ชอบวาดรูปแนวทิวเขา แบบกระต่ายตามความคิดของตนเอง

เด็กวัย 7 ปี ย่างเข้า 8 ปี เริ่มเรียนหนังสือได้ดี เพราะมีความกระตือรือร้น อยากรู้
อยากเห็น มีทักษะเพิ่มมากขึ้น (ดังนั้น พระราชบัญญัติประถมศึกษา จึงได้บังคับเด็กในวัยนี้ ต้อง
เข้าโรงเรียนทุกคน ซึ่งเรียกว่า ครอบเกณฑ์เข้าเรียน)

อายุ 8 ปี มีความอยากรู้อยากเห็น มีความสนใจมาก ไม่ชอบรอเวลา อยากทำกิจกรรม
ที่ไม่เคยทำมาก่อน มีความสนใจมากขึ้น ทำงานละเอียดได้และทำงานสำเร็จ ฟังคำแนะนำเข้าใจ
ได้ ทำตามขั้นตอนได้บ้าง รู้จักทำให้ผู้อื่นดู ความคิดใฝ่ฝัน สนใจนามธรรมมากขึ้น บางครั้งยัง
ชอบเล่นสมมติ แยกความจริงจากความฝันได้ ชอบอยู่เงียบ ๆ ชอบธรรมชาติ การเล่น สนใจ
การเล่นทุกอย่าง เด็กชายชอบเล่นแรง ๆ ส่วนเด็กหญิงชอบเล่นอย่างสุภาพแบบผู้หญิง แสดงละคร
ง่าย ๆ สนใจพิธีกรรม การ์ตูน โทรทัศน์ วิทยุ สะสมสิ่งของรู้จักแก้ปัญหา แสดงว่าตนเองมีความ
สำคัญ ว่องไว ชอบผจญภัย เป็นวัยที่เข้าใจเหตุผลได้ ชอบใช้สัญลักษณ์แทนภาพจริง

อายุ 8 ปี ในวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็นและความสนใจมากขึ้น ชอบทำสิ่งที่ไม่เคย
ทำ ใจร้อน มีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่าง ๆ ชอบถามว่า เพราะอะไร เพราะเหตุใด ใน
สิ่งที่สงสัย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับขนาด สามารถเปรียบเทียบ รูปร่าง ขนาดของสิ่งของได้ เริ่ม
มีความคิดที่จะแก้ปัญหาในสิ่งที่เห็นชัดเจน แยกความจริงจากความฝันได้ ชอบสังเกตทำงานเป็น
ขั้นตอนและทำงานละเอียดได้ ด้านการเล่น ชอบเล่นตามแบบของเพศ เด็กชายเล่นแบบโลดโผน
ในเด็กหญิงชอบเล่นเรียบร้อย เป็นแม่บ้านแม่เรือน ชอบดูทีวี ชอบสะสมของเล่นต่าง ๆ ชอบปรับ
ปรุงซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ในด้านการอ่าน ยังอ่านไม่คล่อง ชอบการ์ตูนเรื่องเด็ก ๆ ไม่ชอบ
เรื่องโลดโผนหวาดเสียวมากนัก พ่อแม่ควรส่งเสริมเด็กวัยนี้ให้มีความรักการอ่าน จูงใจให้สนใจ
ฟังวิทยุ ดูทีวีรายการสำหรับเด็ก การทายปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

จากการวิจัย พบว่า เด็กอายุ 5 ปี ชอบนิทานง่าย ๆ และมีภาพประกอบมาก ภาพและ
เรื่องเกี่ยวกับสัตว์หรือเด็ก ๆ วัยเดียวกัน

อายุ 6-7 ปี ชอบสนใจหนังสือเกี่ยวกับธรรมชาติและมีภาพประกอบ

อายุ 8-10 ปี อ่านหนังสือในระยะเวลา 1 เดือน ได้ประมาณ 1-2 เล่ม และจะเพิ่ม
ขึ้นในระยะ 2 ปีข้างหน้า

อายุ 9 ปี รู้จักใช้เหตุผลมากขึ้น เข้าใจเรื่องต่าง ๆ สามารถตั้งกฎเกณฑ์ของตนเองได้ ชอบคำชมเชย ไม่ชอบการเปรียบเทียบความดีไม่ดีเกี่ยวกับตัวเอง ไม่ชอบความไม่ยุติธรรมในการทำงาน สนใจเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันมาก ชอบสะสมของต่าง ๆ และของสวยงาม เริ่มมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ทำงานได้โดยไม่ต้องมีสิ่งมาเตือนหรือกระตุ้นพ่อแม่ และครู อาจารย์ควรได้ฝึกเด็กวัยนี้ให้รู้จักแก้ปัญหาและหาเหตุผล พาไปชมสถานที่ต่าง ๆ เพื่อนำความรู้มาผสมผสานได้และได้พบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ของเด็กตามความต้องการ ด้านอุดมคติ ชอบเลียนแบบบุคคลที่ตนรักและชอบถือ บิดามารดา ครูอาจารย์ ต้องเป็นแบบฉบับที่ดีของเด็ก ให้เด็กได้ยึดถือได้ การอ่านชอบเรื่องการผจญภัย ตลกขบขัน ตื่นเต้น นิยายชอมน้อยลง แต่ยังชอบการ์ตูน ธรรมชาติและเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ การเขียน การบรรยายเรื่องได้ดีและถ้ามีภาพด้วยสามารถบรรยายได้ดียิ่งขึ้น เพราะรู้จักการสัมพันธ์กันระหว่างภาพและคำบรรยายที่แสดงออกของภาพได้ บิดามารดา ครูและผู้ใกล้ชิด ควรได้สนองความต้องการของเด็กวัยนี้ โดยการเลือกหนังสือที่เหมาะสมแก่เด็ก พยายามปลูกฝังให้มนัสรักการอ่าน ซึ่งเป็นการปลูกฝังความคิดริเริ่ม และสร้างสรรค์แก่เด็กวัยนี้

อายุ 10-12 ปี สนใจด้านนามธรรมมาก เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ นิทาน สัตว์ต่าง ๆ นิยายของผู้ใหญ่ การผจญภัย ในเด็กชายที่ฉลาดจะชอบเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ประวัติบุคคลสำคัญ ส่วนเด็กหญิงจะไม่ชอบนิยายประเภทที่เกี่ยวกับการเพื่อนมากนัก

ความต้องการของเด็กวัยเรียน

ความต้องการของเด็กวัยนี้ มีมากขึ้นพ่อแม่ต้องคำนึงถึงอยู่เสมอ ความต้องการเหล่านี้ได้แก่

1. ความรักความอบอุ่น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่เด็กต้องการให้ครูรักและสนใจตนเองเช่นเดียวกับพ่อแม่รักและให้ความอบอุ่น
2. ต้องการความปลอดภัย และเป็นอิสระจากผู้ใหญ่
3. ต้องการรู้ว่าตนมีเจ้าของ และตนเป็นเจ้าของ เพื่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจไม่ว่าเหว

4. ต้องการเพื่อน ต้องการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์
5. ต้องการอาหารมีประโยชน์ ต้องการรับประทานอาหารตามความชอบ
6. ต้องการพักผ่อนให้พอเพียง เพราะเด็กใช้พลังงานมากโดยการเล่น จึงต้องการนอนหลับตลอดคืน
7. ต้องการเรียนรู้กว้างขวางขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เข้าใจตนเองดีขึ้น
ความต้องการเด็กเหล่านี้พ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดูต้องมีให้เด็กอย่างสมบูรณ์

บทบาทของครู

การเรียนของเด็กวัยเรียนเริ่มตั้งแต่ประถมปีที่หนึ่ง เป็นการเรียนที่มีระบบ ระเบียบ
อย่างการเรียนในชั้นเรียนโดยทั่วไป เด็กจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกับการเรียนในระดับอนุบาล
หรือชั้นเด็กเล็กและแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน

ดังนั้น ครูต้องวางแผนให้เหมาะสมกับเด็ก โดยคำนึงถึงการเรียนรู้ และความพร้อม
ของเด็ก ซึ่งอาจจะแบ่งกลุ่มเรียนช้า และแบ่งกลุ่มเรียนเร็ว และเปิดโอกาสให้เด็กแต่ละคนได้
แสดงความสามารถในการเรียนของตนอย่างเต็มที่ การเรียนของเด็กนอกจากได้ประโยชน์ในการ
ได้รับความรู้อย่างกว้างขวางแล้วยังก่อให้เกิดพัฒนาการทางสังคมและอารมณ์อีกด้วย การมี
เพื่อนเป็นสิ่งสำคัญแก่เด็กวัยเรียนทั้งในระดับประถม มัธยม อาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษาต้อง
อาศัยการวางรากฐานของการคบเพื่อนตั้งแต่วัยเด็ก โรงเรียนต้องรับผิดชอบในการจัดให้เด็ก
ได้รับประสบการณ์เหล่านี้ เพราะเป็นการพัฒนาการด้านบุคลิกภาพที่สำคัญของเด็ก และมีอิทธิพล
ต่อพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กอีกด้วย

(ฉลองรัฐ อินทรีย์ 2528 : 166-167)